

Het gemeenschappelijk eurobetalingengebied : SEPA (Single Euro Payments Area)

H. Maillard
J. Vermeulen

Inleiding

Gedurende het hele proces van economische integratie dat een halve eeuw geleden op Europees niveau startte, werden verscheidene stappen gezet om de verschillende nationale financiële markten één te maken en een echte geïntegreerde markt tot stand te brengen. De spectaculairste fase was ongetwijfeld de intrede van de euro op 1 januari 1999 en het in omloop brengen van de eurobiljetten en -munten drie jaar later. Tegelijkertijd werd in 1999 Target opgezet, het real-time bruto-vereffeningssysteem voor grote bedragen in euro, waardoor een essentieel instrument voor de tenuitvoerlegging van het gemeenschappelijke monetaire beleid ontstond.

Vandaag kan elke consument dan ook probleemloos betalingen in contanten verrichten in het hele eurogebied met dezelfde rekeneenheid. Wat evenwel de girale betalingen van kleine bedragen (retailbetalingen) betreft, vertoont elk land nog zijn eigen bijzondere kenmerken (infrastructuren, instrumenten en voorschriften) zodat grensoverschrijdende betalingen complexer zijn dan binnenlandse betalingen en economische transacties tussen landen omslachtiger zijn dan die binnen de grenzen.

In het kader van de Lissabon-agenda, die ernaar streeft het concurrentievermogen van de Europese economie te verstevigen, betekent het SEPA-project (Single Euro Payments Area-gemeenschappelijk eurobetalingengebied) een nieuwe belangrijke stap voorwaarts. Het heeft ten doel de economische actoren in staat te stellen, dankzij een geheel van geharmoniseerde instrumenten, om girale betalingen te verrichten over heel Europa, zonder dat er nog enig verschil tussen een nationale en een grensoverschrijdende betaling

bestaat. Zo zal de totstandbrenging van SEPA een eenge maakte, innoverende, efficiënte en concurrerende markt van retailbetalingen creëren, die de euro zijn dimensie van echte eenheidsmunt geeft en waardoor de kansen van de interne markt optimaal kunnen worden aangewend, aangezien de betalings-systemen enigszins fungeren als « de olie in het raderwerk » van de interne markt.

In de loop van de komende jaren zullen de traditionele Belgische instrumenten, namelijk de overschrijving, de domiciliëring en de kaartbetaling, worden vervangen door betaalinstrumenten met een Europese draagwijdte. Die (r)evolutie vergt een complex harmonisatieproces ten einde alle juridische, technische en praktische hinderpalen uit de weg te ruimen, en vereist de inzet van alle betrokken actoren, van de financiële sector tot de consument en van de ondernemingen tot de overheid.

In dit artikel zullen de diverse fasen van de totstandbrenging van het gemeenschappelijke eurobetalingengebied worden beschreven, het Europese kader waarin ze plaatsvindt, alsook de Belgische aanpak van de overgang naar de nieuwe betaalinstrumenten.

1. Het begrip Single Euro Payments Area (SEPA)

1.1 SEPA: definitie en doelstellingen

SEPA is « een ruimte waarin de consumenten, de ondernemingen en de andere economische actoren betalingen in euro kunnen verrichten en ontvangen, binnen of over de nationale grenzen, onder dezelfde basisvoorwaarden,

met dezelfde rechten en verplichtingen, waar ze zich ook bevinden »⁽¹⁾.

Met als uitgangspunt de huidige versnippering, waarbij elk land een nationaal betalingssysteem met zijn eigen kenmerken (juridisch kader, bescherming van de consument, betalingsgewoonten, infrastructuur, tarifieringsbeleid, enz.) heeft ontwikkeld, beoogt SEPA een verdere Europese integratie dankzij een concurrerende en innoverende markt van retailbetalingen in het eurogebied, die betere diensten kan verlenen, efficiëntere producten kan leveren en minder dure betalingsoplossingen kan bieden.

Na de invoering van SEPA zouden de hierna volgende voordelen ontstaan :

- iedereen zal over een geheel van gemeenschappelijke Europese betaalinstrumenten beschikken die zullen werken in hetzelfde juridische kader en volgens identieke technische en operationele standaarden. Een Belgische consument zal aldus via het nieuwe Europese domiciliëringssysteem zijn rekening voor waterverbruik voor zijn woonplaats in België op dezelfde manier betalen als die voor zijn vakantieverblijf aan de Spaanse kust. Evenzo zal een onderneming zijn werknemers in het buitenland kunnen vergoeden via één en dezelfde bank, ongeacht in welk land van het SEPA-gebied deze gevestigd is;
- voor het aanbod aan betalingssystemen zal in elke fase concurrentie ontstaan, wat in principe tot een grotere efficiëntie van die systemen en tot een voordeliger tarifiering moet leiden;
- de ondernemingen met een Europese dimensie kunnen op termijn via de rationalisatie van hun betalingen grote schaalvoordelen behalen : ze zullen hun betalingstransacties kunnen bundelen in een Europees centrum dat gemeenschappelijk is voor de gehele groep;
- SEPA zal tevens bepaalde grote hinderpalen voor het vrije verkeer van goederen en diensten in de interne markt wegwerken.

1.2 Het SEPA-gebied

Het document « SEPA Countries and SEPA Transactions » (EPC⁽²⁾ – 27 februari 2007) vermeldt de landen waaruit SEPA bestaat, namelijk :

- de dertien landen die zijn overgegaan op de euro;
- de veertien andere landen van de Europese Unie (EU);
- de drie andere landen van de Europese Economische Ruimte (IJsland, Liechtenstein en Noorwegen);

(1) Naar een gemeenschappelijk eurobetalingengebied – 4de Voortgangsrapport van de ECB over SEPA – februari 2006.

(2) EPC is de afkorting van European Payments Council, zie 1.3.3.

(3) Verordening (EG) nr. 2560/2001 van het Europees Parlement en de Raad van 19 december 2001 betreffende grensoverschrijdende betalingen in euro.

(4) Richtlijn van het Europees Parlement en van de Raad betreffende de betalingsdiensten in de interne markt en tot wijziging van de richtlijnen 97/7/EG, 2000/12/EG en 2002/65/EG.

- Zwitserland: hoewel de Europese wetgeving niet is omgezet in het Zwitserse recht, mogen de Zwitserse banken deelnemen aan het SEPA-project indien ze de nodige maatregelen nemen (Resolutie EPC 040/06).

Van een aantal gebieden wordt aangenomen dat ze tot de EU behoren (krachtens artikel 299 van het Verdrag van Rome). Het betreft de Franse overzeese departementen (Martinique, Guadeloupe, Frans-Guyana en Réunion), Gibraltar (Verenigd Koninkrijk), de Azoren en Madeira (Portugal), de Canarische Eilanden (Spanje) en de Ålandseilanden (Finland).

Vijf van die gebieden hebben een eigen ISO-landencode. In totaal zijn er dus zesendertig ISO-landencodes mogelijk in het SEPA.

Een transactie wordt enkel beschouwd als een SEPA-transactie indien ze plaatsvindt tussen twee banken waarvan de *Bank Identifier Code* (BIC) een van die zesendertig ISO-landencodes bevat.

1.3 De Europese actoren van SEPA

1.3.1 De Europese Raad en het Europees Parlement

Sinds het begin van de jaren negentig heeft de Europese Commissie het vraagstuk van de grensoverschrijdende betalingen in de EU onderzocht, gelet op de hoge tarieven, de langdurige uitvoeringstermijnen en het gebrek aan transparantie die dat soort operaties kenmerkten. Ze zette dan de toon via de Verordening nr. 2560/2001⁽³⁾ die de banken verplichtte op Europees vlak geen verschillen meer te hanteren tussen de tarieven voor grensoverschrijdende betalingen en die voor nationale betalingen.

SEPA is erop gericht de werking van de interne markt te verbeteren en de doelstellingen te bereiken die in de Lissabon-agenda zijn omschreven. De bestaande juridische kaders betreffende het betalingsverkeer berusten grotendeels op de nationale regelgevingen die een versnippering van de interne markt teweegbrengen.

Al verscheidene jaren werkt de Europese Commissie aan het opstellen van een ontwerp van Europese richtlijn over de betalingsdiensten (Payment Services Directive – PSD⁽⁴⁾). De PSD, die op 24 april 2007 door het Europees Parlement werd aangenomen, moet uiterlijk tegen november 2009 worden omgezet in het nationale recht van elk van de landen waaruit het SEPA-gebied bestaat. De Europese autoriteiten wensen zo een gemeenschappelijk Europees juridisch kader uit te werken, wat onontbeerlijk is om SEPA in praktijk te brengen.

De richtlijn berust op drie grote pijlers:

- om ten eerste de concurrentie op de nationale markten te versterken, regelt ze het recht om betalingsdiensten aan het publiek te verstrekken via een harmonisatie van de voorwaarden voor toegang tot de markt die van toepassing zijn op de andere aanbieders van betalingsdiensten dan de kredietinstellingen. De richtlijn struikelde lange tijd over de openstelling van de markt voor de *payments institutions*, nieuwe actoren die betalingsdiensten aanbieden, en over het statuut dat ze dienen te krijgen;
- om de consument beter te beschermen, beoogt de richtlijn de transparantie te vergroten en performante betalingssystemen te garanderen. Nieuwe informatieverplichtingen zullen aan de aanbieders van betalingsdiensten worden opgelegd⁽¹⁾: zo moet de opdrachtgever onder meer informatie krijgen over de kosten die eventueel worden toegepast op de betalingstransactie en over de opsplitsing van die kosten, alsook over de valutatdatum van het debet of de ontvangstdatum van de betalingsopdracht. De begunstigde, van zijn kant, moet met name op de hoogte worden gebracht van alle kosten die van toepassing zijn op de betalingstransactie en de opsplitsing ervan, alsook van de valutatdatum van de creditering;
- de omschrijving van de rechten en verplichtingen van alle actoren, ongeacht of ze consumenten dan wel aanbieders van betalingsdiensten zijn.

Ten slotte zij opgemerkt dat het toepassingsgebied van die richtlijn niet beperkt blijft tot de in het SEPA-project omschreven nieuwe betaalinstrumenten en dat ze derhalve op dezelfde manier van toepassing is op bestaande nationale betaalinstrumenten, zowel voor betalingen in euro als voor die in alle andere nationale valuta's.

1.3.2 De Europese Centrale Bank en het Eurosysteem

De Europese Centrale Bank (ECB) en het Eurosysteem spelen een belangrijke rol bij de uitvoering van het SEPA-project. Tot de voornaamste taken van het Eurosysteem behoort immers de bevordering van de goede werking van de betalingssystemen, waarbij hun doelmatigheid en veiligheid gewaarborgd blijft. In dat opzicht dient het Eurosysteem dus een belangrijke speler te zijn in het proces, waarin het de rol van katalysator vervult.

Het Eurosysteem heeft de invoering van de euro aangegepen om de klemtoon te leggen op de noodzaak van een Europese betaalruimte. Het werd als waarnemer uitgenodigd op de vergaderingen van de EPC (European Payments Council) en van de meeste werkgroepen teneinde zijn eigen standpunt over de strategie van de banken aan te reiken. Die rol stelt het Eurosysteem ook in

staat de verwachtingen van alle economische actoren te vertolken. Het ziet nauwlettend toe op het verloop van de samenstelling van de componenten van de toekomstige, op Europees vlak eengemaakte betaalruimte.

Het Eurosysteem formuleert aanbevelingen voor een systeem van retailbetalingen dat aan de noden van een eengemaakte markt beantwoordt, noopt de overheid ertoe de SEPA-producten zo snel mogelijk aan te nemen teneinde een stuwende rol te spelen bij de totstandbrenging van SEPA en werkt mee aan de communicatie, zowel op Europees als op nationaal vlak, via de nationale centrale banken.

Nadat de ECB in september 1999 haar visie met betrekking tot een systeem van transnationale retailbetalingen had bekendgemaakt, publiceerde ze in september 2000, juni 2003, december 2004 en februari 2006 verschillende voortgangsrapporten⁽²⁾ betreffende de vorderingen die waren geboekt bij de realisatie van SEPA. De vijfde versie van dit verslag wordt thans opgesteld.

De nationale centrale banken van het eurogebied werken nauw samen bij het uitstippelen van het Europese beleid binnen het Eurosysteem. Op nationaal gebied leveren ze elk aan de financiële gemeenschap van het land een actieve steun bij de omschakeling, teneinde bij te dragen tot het welslagen van de lokale verwezenlijking van de doelstellingen van SEPA.

1.3.3 De European Payments Council

De Europese bankgemeenschap had het signaal van de autoriteiten begrepen en besloot in juni 2002 een nieuw pan-Europees orgaan in te stellen, de European Payments Council (EPC), die banken en verenigingen van financiële instellingen van de eenendertig landen van het SEPA-gebied omvat.

Via de EPC, die te Brussel gevestigd is, heeft de Europese banksector op ondubbelzinnige wijze zijn voornemen bevestigd om tegen 2010 een gemeenschappelijk betalingsgebied tot stand te brengen en dit vooral via een proces van zelfregulering (op Europees niveau gesloten interbancaire overeenkomsten).

De EPC is een internationale vereniging zonder winstoogmerk (i.v.z.w.) die wordt geregeld door de bepalingen van de Belgische wetgeving betreffende de internationale verenigingen zonder winstoogmerk (wet van 2 mei 2002).

(1) Artikels 36 en 37 van de richtlijn betreffende de betalingsdiensten in de interne markt.

(2) Naar een Gemeenschappelijk Eurobetalingsgebied – Doelstellingen en deadlines – Voortgangsrapport.

De EPC telt thans zevenenzestig leden en omvat de banken en de Europese verenigingen van de kredietsector, te weten de European Banking Federation (EBF), de European Savings Banks Group (ESBG) en de European Association of Cooperative Banks (EACB).

De plenaire vergadering van de EPC⁽¹⁾, waarin alle types van Europese banken vertegenwoordigd zijn, neemt beslissingen over de strategische kwesties die door een aantal werkgroepen werden uitgewerkt met betrekking tot sleuteldomeinen in de opbouw van SEPA.

1.4 De bouwstenen van SEPA

Naast het reeds besproken juridische kader berust het project op verscheidene bouwstenen, die tot doel hebben op termijn een volledig geautomatiseerde keten tot stand te brengen voor de verwerking van alle betalingen in euro overeenkomstig SEPA.

Het vastleggen van standaarden is onontbeerlijk voor de invoering van een performant betalingssysteem: enkel het bestaan van gemeenschappelijk gebruikte standaarden maakt een automatisering van de hele verwerkingsketen van betalingen mogelijk. In het kader van SEPA kan de uitwisselbaarheid dus enkel worden gegarandeerd wanneer alle deelnemers gemeenschappelijke standaarden aanvaarden waarmee het betalingsverkeer kan worden geautomatiseerd.

De EPC heeft aldus een kader uitgewerkt voor de uitwisselbaarheid tussen de systemen voor kaartbetalingen (*SEPA Cards Framework*) en heeft praktische regels (*Rulebooks*) opgesteld voor de nieuwe betaalinstrumenten (overschrijving en domiciliëring), de *SEPA Credit Transfer (SCT)* en de *SEPA Direct Debit (SDD)*⁽²⁾. De EPC heeft *schemes* vastgesteld; dat zijn regels die gelden voor de verwerking van de betalingsopdrachten en de gegevens die nodig zijn voor de uitwisseling ervan. Het is de bedoeling de verwerking van betalingsopdrachten van het begin tot het einde te automatiseren om ze sneller uit te voeren en daarbij de kosten terug te schroeven. Alle schema's en *Rulebooks* zullen ten uitvoer worden gelegd door onder meer te steunen op een technische standaardisatie van de gegevensuitwisseling (XML-taal – internationale ISO 20022-normen).

In een eerste fase, die momenteel ten einde loopt, heeft de EPC vooral bepaald welke basiselementen nodig zijn om een werkelijk eengemaakte markt te creëren. Vervolgens zullen de inspanningen zich wellicht toespitsen op de creatie van diensten met een toegevoegde waarde (AOS – *additional optional services*) die een

verdere automatisering van de verwerking van betalingen mogelijk maken via, onder meer, de dematerialisatie van sommige stappen van het proces. Thema's die een nadere uitwerking vergen, zijn bijvoorbeeld de elektronische facturering (e-invoicing), de elektronische toetsing van de facturen (e-reconciliation) of het elektronische mandaat voor de Europese domiciliëring (*e-mandate*).

1.4.1 De betaalinstrumenten

De EPC hanteert drie grote categorieën van instrumenten om de toekomstige gebruikers van het SEPA-gebied betalingsoplossingen te verschaffen: de Europese overschrijving, de Europese domiciliëring en de kaartbetalingen.

Die instrumenten werden ontwikkeld om te voldoen aan de dagelijkse behoeften van de Europese gebruikers, door hun zowel eenvoudige als goedkope betaalinstrumenten ter beschikking te stellen. Voor specifiekere betalingen kunnen de marktpartijen optionele aanvullende diensten uitwerken, onder meer op basis van de specificaties van de Europese overschrijving en de Europese domiciliëring. Die «verbeteringen van de dienstverlening» mogen geenszins de goede werking van de basisdienst belemmeren, de concurrentie beperken of de markt versnipperen.

Tijdens de ontwerpfase van de verschillende SEPA-betaalinstrumenten heeft de EPC twee uiteenlopende maar complementaire benaderingen gevolgd:

- een vervangingsstrategie voor de Europese overschrijving en de Europese domiciliëring door geheel nieuwe instrumenten voor te stellen: een poging om de bestaande vergelijkbare betaalinstrumenten te harmoniseren, bleek al snel een illusie, gelet op hun grote diversiteit. De EPC gaf er dan ook de voorkeur aan nieuwe instrumenten te ontwerpen die van het begin af aan bestemd zijn voor grensoverschrijdend gebruik. Dit mondde uit in twee *Rulebooks* waarin de schema's (regels, praktijken en standaarden) worden beschreven die de uitwisselbaarheid voor de verwerking van SEPA-betalingen op interbancair niveau kunnen garanderen;
- een aanpassingsstrategie voor de betaalkaarten. Omdat dit betalingstype veel complexer is dan de twee andere in aanmerking genomen betaalmiddelen, vond de EPC het immers wenselijker de bestaande schema's aan te passen aan een nieuwe reeks technische en commerciële processen en standaarden. Voor de kaarten schiep

(1) De huidige bestuursstructuur dateert van 2004. De plenaire vergadering is het besluitvormende orgaan van de EPC en wordt bijgestaan door het Coördinatiecomité.

(2) Europese overschrijving en Europese domiciliëring zijn de termen die de Belgische financiële gemeenschap voor de twee nieuwe betaalinstrumenten *SEPA Credit Transfer* en *SEPA Direct Debit* gebruikt. Hun benaming kan verschillen van land tot land: zo wordt in Frankrijk veeleer van *prélèvement* (opneming) gesproken dan van domiciliëring. In de rest van de tekst zullen we enkel nog de in België bestaande termen hanteren.

de EPC een referentiekader (*Framework*) dat de grote principes bevat waaraan de kaartsystemen moeten voldoen om de technische, juridische en commerciële hinderpalen voor de uitwisselbaarheid van de transacties met kaarten uit de weg te ruimen.

De *Rulebooks* bepalen welke standaarden moeten worden nageleefd voor het interbancaire betalingsverkeer, terwijl de EPC enkel aanbevelingen formuleert voor de relaties tussen de bank en haar klanten (*bank to customer of B2C, en customer to bank of C2B*).

1.4.1.1 De Europese overschrijving

De overschrijving is een betalingsopdracht die een debiteur aan zijn bank geeft, opdat deze laatste middelen zou overdragen naar de bank van de begunstigde.

De nieuwe Europese overschrijving werkt volgens basisprincipes die vergelijkbaar zijn met die van de huidige Belgische overschrijving. De werkzaamheden van de EPC waren vooral toegespitst op een grotere normalisering teneinde het interbancaire betalingsverkeer te automatiseren (UNIFI (ISO 20022) XML).

De belangrijkste door de EPC ingevoerde innovaties zijn :

- de bereikbaarheid in het hele SEPA-gebied: iedere begunstigde in SEPA moet een betaling kunnen ontvangen;
- het verplichte gebruik van de BIC⁽¹⁾ en het IBAN⁽²⁾, zoals thans reeds geldt voor de grensoverschrijdende overschrijvingen;
- een langere mededeling.

De EPC zal zijn *Rulebook* wellicht aanpassen aan de in de PSD vastgelegde striktere eisen, zodra deze richtlijn officieel van toepassing wordt, in het bijzonder wat de termijn voor het uitvoeren van een betaling betreft⁽³⁾.

(1) BIC (Bank Identifier Code) – deze code identificeert de financiële instelling die een rekening beheert.

(2) Het IBAN (International Bank Account Number) is een uniforme en internationale structuur van het rekeningnummer. Het bestaat uit de landcode van het land waar de rekening wordt aangehouden, een controlegetal van twee cijfers en het nationale rekeningnummer (het traditionele rekeningnummer).

(3) De PSD stelt de termijn vast op drie werkdagen. Die termijn wordt vanaf 1 januari 2012 op één dag gebracht. Voor een betaling tussen een Belgische opdrachtgever en een Belgische begunstigde wordt de termijn uit de wet-Poty gehandhaafd, namelijk één werkdag.

(4) Het huidige Belgische systeem van domiciliëringen (DOM 80) is gebaseerd op het DMF-schema: de debiteur bezorgt het mandaat aan zijn bank of aan zijn schuldeiser, maar het is de bank van de debiteur die dit mandaat bewaart en die de vereffeningaanvraag van de crediteur betaalt na verificatie van het mandaat. De SEPA Direct Debit berust op het CMF-schema waarin het mandaat wordt bewaard door de crediteur, die op basis hiervan de bank van de debiteur verzoekt om te betalen. De partij die het mandaat bewaart en beheert, vormt dus het voornaamste verschil tussen beide systemen.

(5) De bank is dan verplicht die terugbetaling uit te voeren; of die aanvraag gegrond is, moet worden nagegaan in het kader van de relatie tussen de debiteur en de crediteur.

1.4.1.2 De Europese domiciliëring

De domiciliëring is een overdracht op verzoek van de crediteur door bemiddeling van zijn bank, krachtens een overeenkomst die tussen de crediteur en de debiteur wordt gesloten via een mandaat.

De EPC heeft ook voor dit instrument een geheel van gemeenschappelijke regels en procedures vastgesteld, alsook een gemeenschappelijk niveau van dienstverlening en na te leven verwerkingstermijnen. Ook hier is het gebruik van de UNIFI (ISO 20022) XML-standaarden erop gericht de uitgewisselde berichten te normaliseren.

De EPC heeft gekozen voor een Europees domiciliëringssysteem dat berust op het CMF-model (Creditor Mandate Flow – het mandaat wordt beheerd door de crediteur), wat verschilt van het huidige Belgische systeem dat gebaseerd is op het DMF-model (Debtor Mandate Flow-het mandaat wordt beheerd door de bank van de debiteur)⁽⁴⁾.

De voornaamste kenmerken van de Europese domiciliëring zijn :

- de bereikbaarheid in het hele SEPA-gebied: een Europese domiciliëring kan worden afgesloten met elke leverancier;
- het mandaat kan worden gegeven via een formulier of in elektronisch formaat;
- verplicht gebruik van de BIC en het IBAN;
- naast de recurrente domiciliëring werd de mogelijkheid voor een eenmalige domiciliëring ingevoerd (bestaat momenteel niet in België);
- de debiteur kan zijn bank vragen een reeds verricht debet terug te betalen⁽⁵⁾:
 - binnen een termijn van acht weken;
 - binnen een termijn van 13 maanden indien het mandaat niet – of niet meer – geldig was;
- De EPC werkt momenteel aan een specifieke Europese domiciliëring voor bedrijven onderling (B2B).

Inmiddels stemmen die specificaties niet meer volledig overeen met de vereisten van de Europese autoriteiten. Net als voor de Europese overschrijving zal de EPC het *Rulebook* moeten aanpassen aan de in de PSD omschreven verplichtingen.

1.4.1.3 De SEPA-kaartbetaling

Voor de kaartbetaling is de EPC veel minder ver gegaan: de Raad beperkte zich ertoe het SEPA-kader voor betaal kaarten (SEPA Card Framework – SCF) af te bakenen dat de grote principes vaststelt waaraan de emittenten, de houders, de kaartsystemen en de handelaars moeten voldoen.

De voornaamste kenmerken van een SEPA-kaartbetaling zijn:

- elke door een kredietinstelling uitgegeven kaart⁽¹⁾ moet bruikbaar zijn op alle terminals in het hele SEPA-gebied;
- er is concurrentie mogelijk tussen de aanbieders van betaalkaarten: de openstelling van de hele markt van het SEPA-gebied zal de concurrentie aanwakkeren en de gebruikskosten verlagen;
- technische uitwisselbaarheid dankzij het gebruik van chipkaarten die voldoen aan de EMV standaard⁽²⁾.

1.4.2 De infrastructuur

Het SEPA-kader⁽³⁾ betreffende clearing en vereffening moet alle banken van het SEPA-gebied toegankelijkheid garanderen (*reachability*). Een van de basishypothese is de duidelijke scheiding tussen de rol en de aansprakelijkheid van de betaalinstrumenten en de infrastructuur (het geheel van procedures en systemen die door de financiële instellingen worden gebruikt om de betalingsopdrachten te verrekenen en vereffenen).

De infrastructuur zullen in het succes van SEPA een sleutelrol vervullen, door efficiënte en veilige overdrachten mogelijk te maken tussen een debiteur en een crediteur, via de financiële instellingen. Ze zullen in staat moeten zijn de migratie van een kritische massa van retailtransacties naar de nieuwe Europese betaalinstrumenten in goede banen te leiden.

Vandaag de dag zijn de infrastructuur versnipperd op Europees vlak: elk land heeft zijn eigen (of zelfs meerdere) clearingstelsel(s), al dan niet geautomatiseerd (ACH – Automated Clearing House), op touw gezet om aan de nationale behoeften te voldoen. Er bestaan dan ook tientallen verschillende infrastructuur die voornamelijk op nationaal niveau werkzaam zijn met meestal specifieke standaarden. Het overgrote deel van het betalingsverkeer, dat bovenal bestaat uit binnenlandse betalingen, vindt plaats binnen die nationale systemen. De verscheidenheid van de systemen leidt tevens tot een sterke heterogeniteit van de dienstverlening, niet alleen tussen de diverse landen maar ook tussen de nationale en de grensoverschrijdende betalingen.

De *clearing* van de grensoverschrijdende transacties verloopt momenteel vooral op twee manieren: multilaterale systemen of bilaterale mechanismen in de vorm van *correspondent banking*. De toekomst zal uitwijzen of die twee oplossingen naast elkaar zullen blijven bestaan, dan wel of een van beide overwicht zal krijgen op de markt van de Europese betalingen.

Het SEPA-project is ambitieus op het gebied van de infrastructuur: deze moeten de voor de werking van het project vereiste uitwisselbaarheid waarborgen met inachtneming van de voorschriften die het SEPA-kader en de PSD voor de infrastructuur vaststellen: niet alleen de kosten maar ook de duur van de verwerking van de internationale transacties binnen het SEPA-gebied moeten fors worden teruggeschoefd.

De uitwisselbaarheid zal waarschijnlijk leiden tot een Europese consolidatie van de betalingsinfrastructuur, zeker voor de multilaterale systemen via één of meerdere centrale structuren waarin alle nationale en grensoverschrijdende transacties worden verwerkt (een centraal PE-ACH – pan-Europees ACH).

Tot nog toe heeft de EBA (Euro Banking Association) STEP2 ontwikkeld, de eerste geautomatiseerde pan-Europese verrekenkamer, die zorgt voor de clearing van de grensoverschrijdende en de binnenlandse retailbetalingen in euro. Dit is de eerste infrastructuur die voldoet aan de criteria van een PE-ACH zoals die door de EPC werden omschreven. Tot dusver blijven de verwerkte volumes echter vrij marginaal en worden weinig nationale transacties naar dat Europese systeem overgeheveld. Andere vennootschappen (Equens/Nederland, STET/Frankrijk, Voca/Groot-Brittannië, enz.) hebben te kennen gegeven dat ze in de toekomst een oplossing willen bieden voor de clearing van de transacties in het kader van SEPA.

Een andere weg wordt gevolgd door de EACHA (European Automated Clearing House Association), een vereniging die de nationale verrekenkamers omvat. Ze bestudeert de mogelijkheid om de nationale infrastructuur met elkaar te verbinden binnen een veelomvattend systeem voor het uitwisselen van betalingen.

Tegen eind 2010 moeten alle infrastructuur in staat zijn de kritische massa van betalingen in euro te verwerken in het SEPA-formaat, waarbij ze tot dan moeten garanderen dat de huidige betalingen naast de SEPA-instrumenten blijven functioneren. Een andere uitdaging bestaat erin de transparantie inzake de diensten en tarieven van de leveranciers van infrastructuur te verhogen.

(1) Hieronder worden zowel kredietkaarten als debetkaarten verstaan. Bijzondere kaarten, zoals kaarten uitgegeven door privébedrijven, brandstofkaarten, elektronische portemonnees van het type Proton, enz., worden evenwel buiten beschouwing gelaten.

(2) EMV (Europay, MasterCard, Visa) is de nieuwe internationale standaard voor chipkaarten. Wegens de steeds hogere beveiligingseisen is het gerechtvaardigd niet langer te werken met een magnetische strook voor de chip. De uitwisselbaarheid was tevens de spil van de ontwikkeling van de EMV-kaart, die ook andere mogelijke bewerkingen biedt dan geldopnemingen en betalingen.

(3) *Framework for the evolution of the clearing and settlement of payments in Sepa*, EPC, January 2007.

1.5 Het Europese SEPA-tijdschema⁽¹⁾

In de aanloop naar SEPA zijn er verschillende fases van voorbereiding te onderscheiden, meestal bepaald door de EPC. In 2002 heeft de EPC een tijdschema voor SEPA voorgesteld dat tot nu toe de leidraad vormt voor het project. Op dit moment kunnen we het verloop van het SEPA-project schematisch voorstellen zoals hieronder weergegeven.

In een eerste, conceptuele fase (2004-2006) definieerde de EPC de algemene standaarden die de regels en de belangrijkste kenmerken voor de nieuwe betaalinstrumenten vastleggen, ook betaalschema's genoemd. Tussen medio 2006 en eind 2007 worden uit die algemene standaarden meer gedetailleerde standaarden afgeleid, die de interpretatie van de algemene standaarden en concrete gegevensformaten omzetten in concrete richtlijnen voor de implementatie en de ontwikkeling van computertoepassingen.

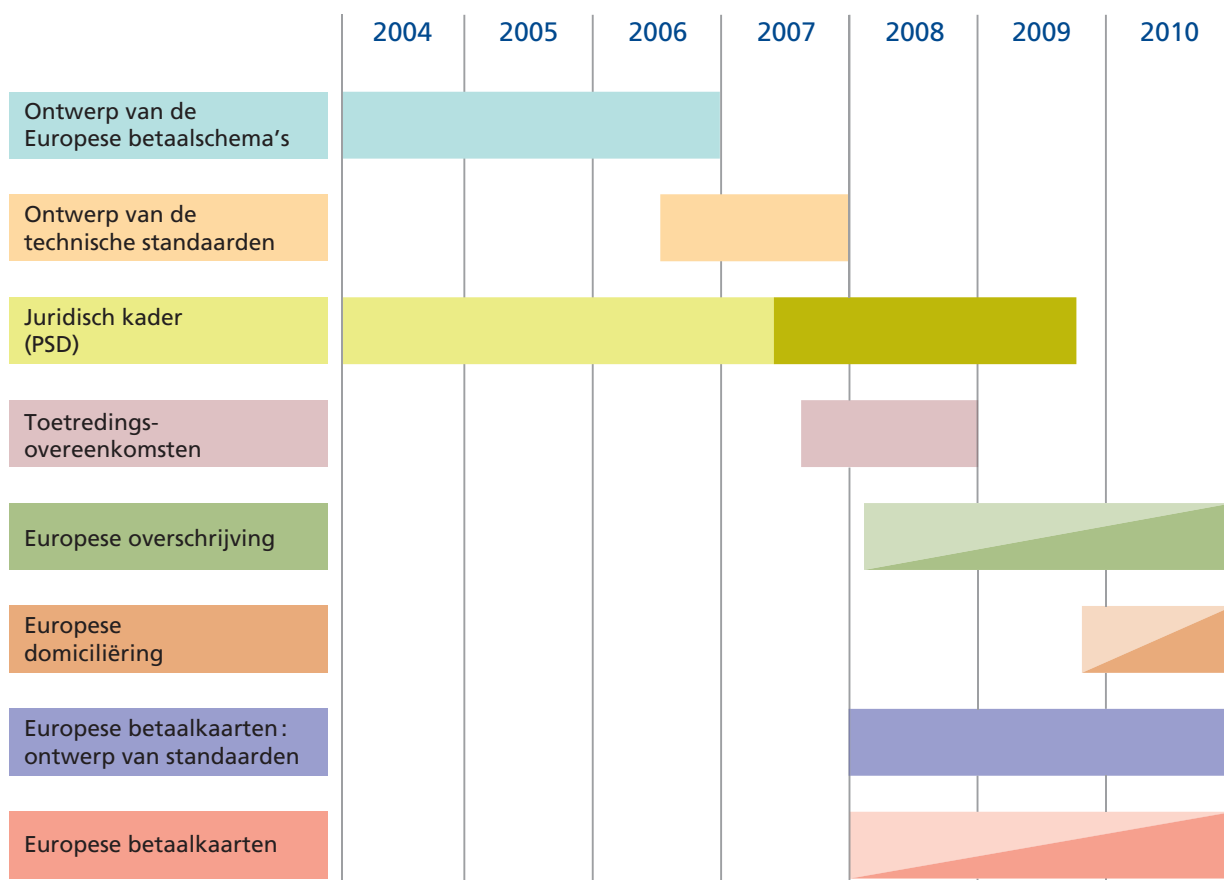
Tegelijkertijd werkten de Europese Commissie, het Europees Parlement en de Raad een nieuwe richtlijn uit.

De eerstvolgende stap in de overgang naar SEPA start in september 2007. Vanaf dat moment wordt van alle banken verwacht dat ze zich engageren de nieuwe, Europese betaalschema's te zullen gebruiken in het

betaalverkeer van hun klanten. Daartoe wordt van iedere bank verwacht dat ze «toetredingsovereenkomsten» met de EPC ondertekent. Dit zijn intentieverklaringen die onder het zelfregulerende karakter van de EPC horen, zonder dat er juridisch afdwingbare maatregelen bestaan. Men hoopt dat zoveel mogelijk banken de toetredingsovereenkomsten vrijwillig zullen ondertekenen, zodat de invoering van de nieuwe betaalinstrumenten tijdig kan starten, namelijk op 28 januari 2008. Op die dag zullen de banken de Europese overschrijving als nieuw betaalinstrument aan hun cliënten moeten voorstellen. De oude, nationale overschrijvingen zullen natuurlijk ook nog parallel worden verwerkt. De bedoeling is om het gebruik van de nationale overschrijvingen te laten uitdoven tegen het einde van 2010. Op te merken valt dat in de meeste landen nog geen concreet uitdoofplan werd vastgelegd, wat doet vermoeden dat de reële uitfasering tot na 2010 zal duren.

Het uitdoofscenario voor de nationale domiciliëringen moet in principe heel wat korter zijn omdat de start van de Europese domiciliëring gepland is tegen 1 november 2009, wanneer de omzetting van de Europese richtlijn in nationaal recht klaar is, terwijl de einddatum, volgens het oorspronkelijke EPC-plan, 2010 blijft. Ook hiervoor

(1) Het concrete plan voor België wordt in punt 2.2 uiteengezet.



ontbreken thans evenwel nationale uitdoofplannen. Meer nog dan voor de Europese overschrijvingen, wordt bijgevolg verwacht dat de uitfasering van de nationale domiciliëringen in de meeste landen pas na 2010 zal beëindigd zijn.

Wat de kaartbetalingen betreft, hoopt de EPC de standaarden te kunnen opstellen tegen eind 2010. Ieder land heeft zijn eigen betaalkaartinfrastructuur met specifieke technische protocollen en oplossingen en het is een langdurig proces om dit op het Europese niveau te harmoniseren. Vanaf 2011 zouden de banken enkel nog SEPA-kaarten mogen uitgeven.

In tegenstelling tot de invoering van de chartale euro, waarvan de verschillende stappen strikt vaststonden, is de invoering van SEPA een proces dat voornamelijk door de markt wordt gestuurd. De EPC heeft, gesteund door de ECB en de Europese autoriteiten, het algemene kader gedefinieerd. Nu wordt verwacht dat de markt (banken, ondernemingen en de overheid) zich engageert om de nodige veranderingen te realiseren voor de invoering van SEPA. Het Belgische voorbeeld, dat hierna wordt beschreven, toont hoe dit proces concreet kan verlopen.

2. SEPA in België

Hoewel het SEPA-project eenendertig landen omvat die deel uitmaken van een eengemaakt betalingsgebied, moet elk van deze landen zijn overgang naar SEPA zelf organiseren op basis van zijn eigen nationale situatie, die gekenmerkt wordt door eigen betalingsgewoonten, specifieke instrumenten en infrastructuren, enz.

2.1 De Belgische implementatiestructuur

SEPA is niet uitsluitend een project van banken, maar heeft betrekking op alle economische actoren. Hoewel de banken het meest betrokken zijn bij de voorbereiding ervan, zullen de overige deelnemers aan het economische leven, zoals de ondernemingen, de overheid en de consumenten vroeg of laat geconfronteerd worden met de overgang naar de nieuwe, Europese betaalinstrumenten. Het is dus een project dat de hele samenleving aanbelangt en dat de inzet van alle betrokken partijen zal vergen.

Om de overgang naar deze nieuwe omgeving op een efficiënte manier te organiseren werd in België een dubbele structuur op touw gezet:

- een interbancaire structuur, het SEPA-Forum, die zich bezighoudt met alle aspecten die de bankwereld aanbelangen;

- een brede structuur voor maatschappelijk overleg waarin ook de niet-bancaire actoren aan bod kunnen komen, via de oprichting van een derde werkgroep met als naam « Maatschappelijke implementatie van SEPA », binnen het « *Steering Committee* over de toekomst van de betaalmiddelen ».

2.1.1 Het SEPA-Forum

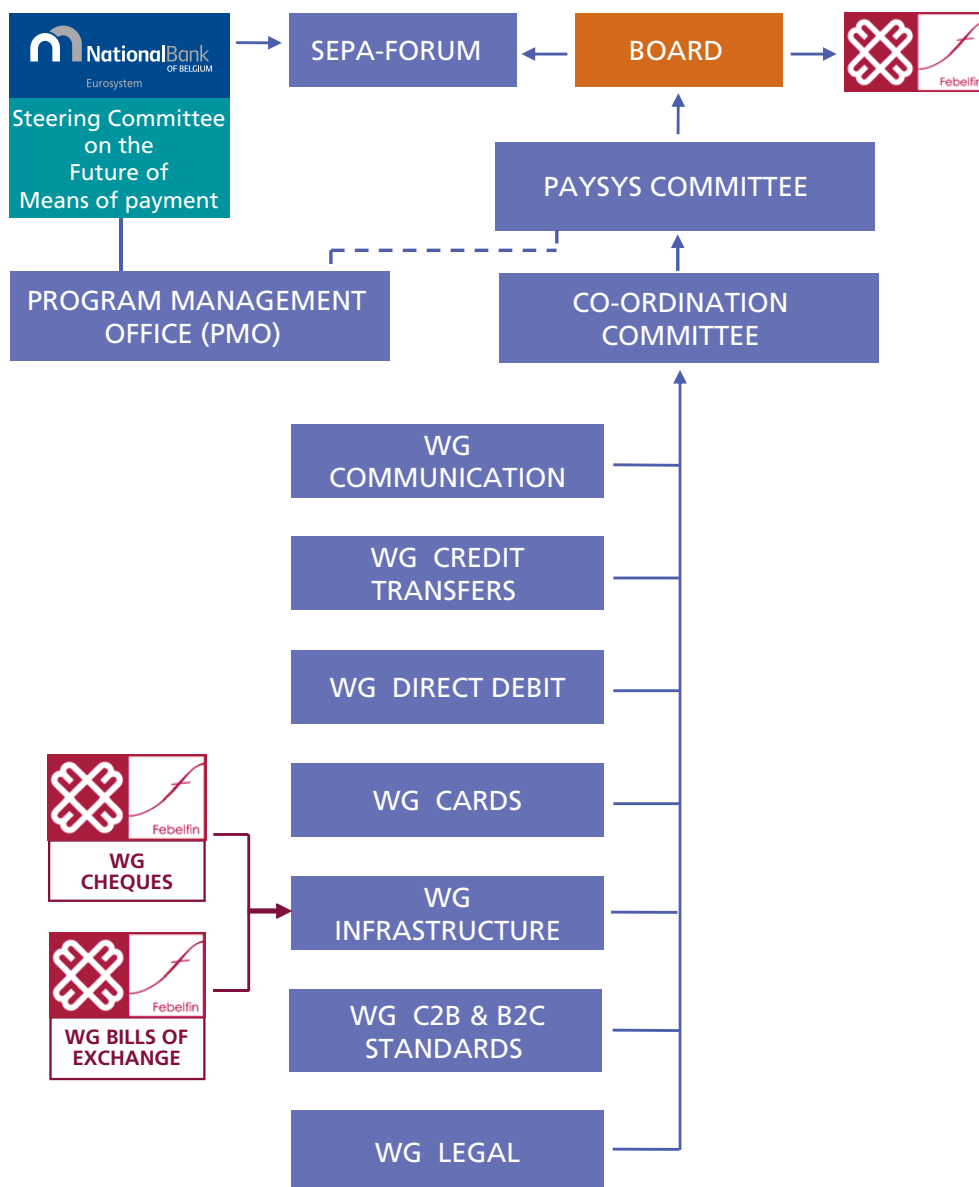
Het SEPA-Forum werd opgericht in 2005, als platform voor het overleg tussen de Belgische banksector, De Post en de Nationale Bank van België. Het gaat om een raadgevend orgaan zonder rechtsvorm. De organisatiestructuur ervan is geënt op die van de EPC en bestaat uit meerdere niveaus:

- op een lager niveau bestuderen verschillende werkgroepen en *task forces* de weerslag van de in de EPC genomen beslissingen voor België. Alle financiële instellingen zijn in deze werkgroepen vertegenwoordigd;
- het *Co-ordination Committee* (Cocom) coördineert de werkzaamheden aan de hand van de resultaten van die werkgroepen, werkt voorstellen uit en ziet toe op de coherentie van het geheel;
- Het *Payment Systems Committee* (Paysys) is een bestaand raadgevend orgaan in de Belgische financiële gemeenschap, dat het beleid en de strategie uitstippelt voor alles wat betrekking heeft op de betalingssystemen in België. De voorstellen van dit orgaan worden voorgelegd aan het SEPA-Forum, dat zich over deze voorstellen dient uit te spreken;
- op het hoogste niveau neemt de Gouverneur van de Bank het voorzitterschap van het SEPA-Forum waar; samen met de hoogste bestuurders van de banken bekrachtigt hij de voorstellen van de specifieke werkgroepen. De banksector verbindt zich ertoe deze beslissingen dan uit te voeren.

In de verschillende Europese werkgroepen binnen de EPC wordt België vertegenwoordigd door de voorzitters van de overeenstemmende werkgroepen op het Belgische niveau. Ze verdedigen het Belgische standpunt in de gesprekken en staan borg voor de coherentie en de rechtstreekse communicatie tussen het Belgische en het Europese niveau.

2.1.2 De maatschappelijke dialoog

De overgang naar de SEPA-omgeving heeft gevolgen voor de hele samenleving omdat alle economische actoren op termijn de nieuwe betaalinstrumenten zullen gebruiken. Het is dan ook duidelijk dat het onontbeerlijk is alle partijen bij de tenuitvoerlegging van SEPA in België te betrekken. De doelstelling is de invoering van SEPA optimaal te laten verlopen, teneinde er een reëel succes van te maken



voor de hele Belgische economie. Overleg tussen alle betrokken partijen is dus een *conditio sine qua non* voor een geslaagde uitvoering van SEPA.

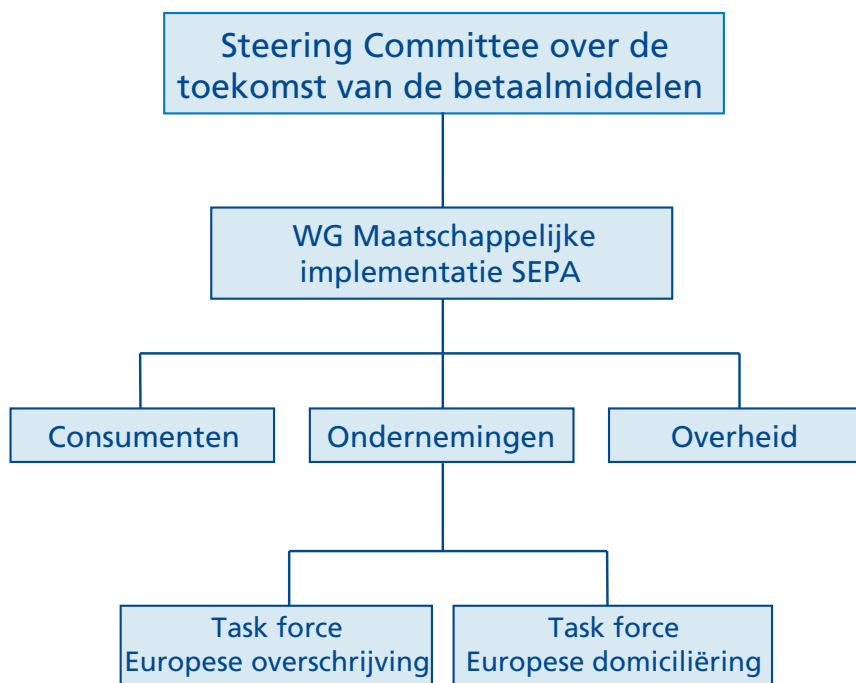
In 2004 werd een « *Steering Committee* over de toekomst van de betaalmiddelen » opgericht om met alle actoren van gedachten te wisselen over de toekomst van de betaalmiddelen. Het is dan ook logischerwijze binnen het *Steering Committee* dat een specifieke werkgroep werd opgericht die belast is met de aspecten verbonden aan de tenuitvoerlegging van SEPA in België.

Het *Steering Committee* bestaat uit vertegenwoordigers van de banken, de overheid, De Post, de consumenten, de ondernemingen en de middenstand. De Bank bekleedt het voorzitterschap ervan en biedt administratieve en

organisatorische ondersteuning. Er werden drie subwerkgroepen opgericht, die zich moeten verdiepen in de problemen die eigen zijn aan respectievelijk de ondernemingen, de consumenten en de overheid.

In een eerste fase is het vooral de bedoeling de economische actoren bewust te maken, informatie uit te wisselen over de stand van zaken van het SEPA-project binnen de Belgische samenleving en een inventaris op te stellen van de punten die specifieke aandacht behoeven. In een latere fase zal voor alle grote sectoren een concreet plan moeten worden opgesteld voor de overgang naar SEPA.

Binnen de subgroep betreffende de overheid heeft de federale overheid, die zich wilde profileren als *early adopter*, haar eigen *Steering Committee* opgericht. Die optie



strookt overigens helemaal met de aanbevelingen van de Europese autoriteiten⁽¹⁾: als de overheid de nieuwe betaalinstrumenten gebruikt zal de voor het SEPA-project benodigde kritische massa van betalingen snel worden bereikt en zullen de andere actoren dit voorbeeld volgen.

In de subgroep betreffende de ondernemingen werden ook twee *task forces* opgericht om de overgang naar de Europese overschrijving, enerzijds, en de Europese domiciliëring, anderzijds, te coördineren, met als uiteindelijk doel de consument zo weinig mogelijk last te berokkenen. Deze laatste *task force* omvat de grootste Belgische emittenten van domiciliëringen. De voorbereiding van de ondernemingen is ook voor een groot deel in handen van de banken. Leveranciers van bancaire platformen zoals Isabel (geautomatiseerde interfaces tussen de ondernemingen en de banken) werken momenteel aan de ontwikkeling van software voor de SEPA-transacties.

2.2 Het Belgische overgangsplan

De Belgische financiële gemeenschap heeft de krachtlijnen voor de overgang reeds vastgelegd, ondanks de onzekerheid die zowel op Europees als op Belgisch vlak blijft bestaan. De Belgische banksector heeft verklaard de doelstellingen van SEPA volledig te onderschrijven en bereid te zijn de nieuwe betaalinstrumenten in te voeren, waarbij de nationale betaalmiddelen op termijn zouden worden afgeschaft. De niet-SEPA-betaalmiddelen, met als belangrijkste de wisselbrief en de cheque, kunnen nog niet onmiddellijk verdwijnen, voornamelijk om redenen

van juridische aard. Derhalve zal worden getracht het gebruik ervan te ontmoedigen door alternatieve oplossingen voor te stellen.

De derde versie van het Belgische overgangsplan werd in juli 2007 gepubliceerd. De belangrijkste punten ervan worden hierna weergegeven.

2.2.1 De Europese overschrijving

De Belgische financiële gemeenschap heeft geopteerd voor een aanpak die voor de gebruikers van de Europese overschrijvingen zo min mogelijk veranderingen meebrengt ten opzichte van de Belgische overschrijving. Dit zijn de belangrijkste aanpassingen:

- bij gebrek aan een gemeenschappelijk formulier voor het volledige SEPA-gebied, werd een «Belgisch» formulier voor Europese overschrijvingen ontworpen, wat de gebruikers in staat zal stellen vlot over te schakelen naar de Europese overschrijving. De andere kanalen zoals *self-banking* of *pc-banking* zullen eveneens worden aangepast. *Phone-banking* zou daarentegen niet worden aangepast;
- verplicht gebruik van het IBAN en de BIC: de identificatie van de basisbankrekening in de SEPA-betalingen vormt ongetwijfeld één van de belangrijkste veranderingen voor de gebruiker. De gekozen IBAN-structuur, die reeds voor grensoverschrijdende overschrijvingen

(1) De nationale overheden, die opdrachtgever of begunstigde zijn van grote volumes aan betalingen (lonen, belastingen, enz.), moeten volgens de Europese autoriteiten een voortrekkersrol spelen bij de invoering van de nieuwe betaalmiddelen, door zo snel mogelijk aan het SEPA-project deel te nemen.

Handtekening(en)

OVERSCHRIJVINGSOPDRACHT

Bij invulling met de hand, één HOOFDLETTER of cijfer in zwart (of blauw) per vakje

Gewenste uitvoeringsdatum in de toekomst Bedrag EUR CENT

Rekening opdrachtgever (IBAN)

Naam en adres opdrachtgever

Rekening begunstigde (IBAN)

BIC begunstigde

Naam en adres begunstigde

Mededeling

gangbaar was, zal worden afgeleid van het BBAN-nummer (Belgian Bank Account Number) en zal in België bestaan uit zestien karakters in plaats van de bestaande 3-7-2-structuur⁽¹⁾. Bovendien zal de identificatie maar volledig zijn als ze ook de identificatie (BIC) van de financiële instelling omvat. In België zullen de financiële instellingen hun cliënten eventueel de mogelijkheid kunnen bieden het IBAN en/of de BIC automatisch af te leiden uit het BBAN, zelfs voor buitenlandse rekeningnummers. Voor de ondernemingen zijn er reeds conversiehulpmiddelen beschikbaar om de omzetting van hun databanken vlotter te laten verlopen;

- behoud van de gestructureerde mededeling, essentieel voor de controle van de facturen voor de Belgische ondernemingen en waarvoor er nog geen Europese standaard bestaat;
- de momenteel in België geldende uitvoeringstermijnen voor overschrijvingen binnen België, die bij de wet Poty zijn vastgelegd, blijven van toepassing. Hoewel de PSD in een eerste fase bepaalt dat de overschrijvingen binnen de drie dagen moeten worden uitgevoerd, zal de Belgische wetgeving, die voordeliger is voor de consument, van kracht blijven. De PSD bepaalt tevens

dat de overschrijvingen op middellange termijn in één dag zullen moeten worden uitgevoerd. Bijzondere aandacht zal daarbij moeten worden geschonken aan de nationale SEPA-overschrijvingen die via internationale clearing- en settlement-infrastructuren zouden kunnen verlopen en waarvoor de Belgische termijnen moeten worden gerespecteerd.

Het tijdschema voor de invoering in België van de Europese overschrijving gaat uit van twee belangrijke datums:

- lancering van het product op de Belgische markt op 28 januari 2008;
- migratieperiode met geleidelijke overgang naar de Europese overschrijving⁽²⁾;
- afschaffing van het huidige Belgische overschrijvingsformulier op 31 december 2010.

(1) Zo zal de rekening BBAN 201-0005272-81 na de conversie veranderen in IBAN BE36 2010 0052 7281. Een praktijkgids voor de conversie is beschikbaar op de website www.sepabelgium.be/nl/node/3.

(2) Door de duidelijke intentie van een aantal overheden om vanaf 2008 gebruik te maken van het nieuwe Europese overschrijvingsformulier zal de kritische massa tijdens de overgangsperiode ongetwijfeld snel wordt bereikt.



2.2.2 De Europese domiciliëring

Het nieuwe Europese domiciliëringssysteem verschilt fundamenteel van het huidige Belgische systeem. Toch hebben de Belgische banken besloten zo snel mogelijk het huidige systeem op te geven en te migreren naar de nieuwe gemeenschappelijke standaard. Twee sterk verschillende systemen onderhouden en naast elkaar laten bestaan zou hoge kosten met zich brengen, zou de omschakeling waarschijnlijk afremmen, en zou betekenen dat het af te schaffen systeem moet worden aangepast aan de nieuwe door de PSD vastgestelde regels.

Voor de gebruikers, zowel de ondernemingen als de particulieren, zullen de belangrijkste wijzigingen betrekking hebben op de volgende punten:

- de bankidentificatie via de combinatie IBAN en BIC zoals voor de Europese overschrijving;
- het beheer van het mandaat: elke domiciliëring berust op het toekennen van een mandaat van de debiteur aan de crediteur. Bij de Europese domiciliëring zal de crediteur het mandaat bewaren en niet langer de bank van de debiteur, zoals het geval is voor de Belgische domiciliëring;
- het verzoek tot terugbetaling door de debiteur: de debiteur kan, voor zover hij voldoet aan de in artikel 52 van de PSD vastgelegde voorwaarden, bij zijn eigen bank het volledige gedebiteerde bedrag terugvragen gedurende acht weken, en zelfs gedurende dertien maanden wanneer het mandaat niet of niet meer geldig is;
- een nieuwe variant van de domiciliëring zal aan de gebruikers worden voorgesteld door een eenmalige Europese domiciliëring in te voeren die de debiteur de mogelijkheid biedt om een mandaat te geven dat de crediteur machtiging verleent om zijn rekening één enkele keer te debiteren.

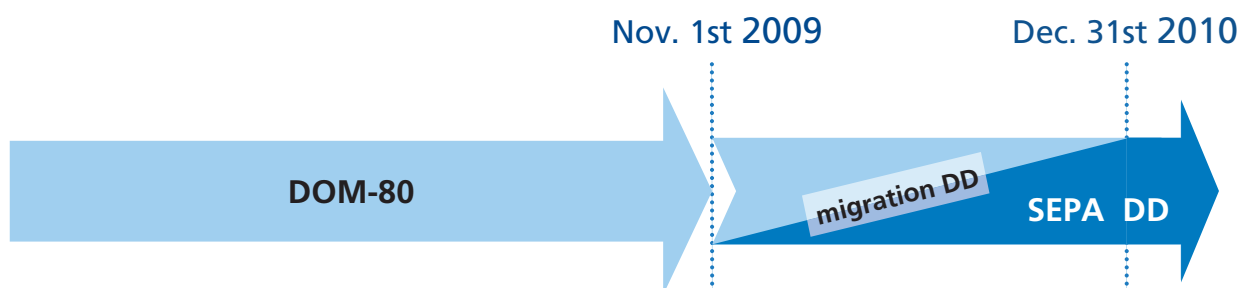
De Belgische financiële gemeenschap heeft geopteerd voor een scenario waarbij het huidige Belgische systeem wordt vervangen door de nieuwe Europese standaard. Hoewel het marktaandeel van de domiciliëring in België minder groot is dan in andere landen, is het aantal domiciliëringen er toch aanzienlijk, net als het aantal mandaten

dat momenteel door de banken van de debiteuren wordt bewaard (ongeveer 30 miljoen). Om te verhinderen dat de ondernemingen die hun huidige domiciliëringen migreren naar het Europese domiciliëringssysteem, hun cliënten een nieuw mandaat moeten laten (her)ondertekenen, hebben de Belgische banken een migratieproces voor de mandaten⁽¹⁾ ontwikkeld dat het mogelijk zal maken deze uit te wisselen via een centrale database van de mandaten; deze database zal worden aangevuld door de banken die de mandaten momenteel bewaren en zal door de crediteurs worden geraadpleegd via hun eigen banken. De mandaten zullen worden uitgewisseld met een door de Bank ontwikkelde toepassing.

De Belgische financiële gemeenschap was aanvankelijk van plan het nieuwe type van Europese domiciliëring vanaf 1 januari 2008 in te voeren, overeenkomstig de aanbevelingen van de Europese autoriteiten, en volgens hetzelfde tijdschema als de Europese overschrijving. Doordat de goedkeuring van de PSD enige vertraging had opgelopen, werd eind 2006 besloten de startdatum uit te stellen. Voor dit product is een harmonisering van het rechtskader over het hele SEPA-gebied immers onontbeerlijk. Zonder deze harmonisering zou het voor een onderneming onmogelijk zijn domiciliëringen met klanten van verschillende landen, en derhalve ook uiteenlopende termijnen voor terugbetalingsaanvragen te beheren.

De recente goedkeuring van de PSD en haar verwachte omzetting in de verschillende nationale wetgevingen tegen uiterlijk november 2009 hebben opnieuw tot een uitstel van de effectieve startdatum van de Europese domiciliëring in België geleid. Zo werd de startdatum vastgesteld op 1 november 2009 en zal de periode waarin het bestaande systeem en de Europese domiciliëring naast elkaar bestaan, zo kort mogelijk worden gehouden. De vermoedelijke verplichting om de PSD toe te passen op het huidige domiciliëringssysteem kan de ondernemingen ertoe aanzetten te migreren naar het nieuwe systeem. De keuze voor één of meerdere migratiescenario('s) is één

(1) Dankzij dit proces kan de rechtsgeldigheid van de mandaten worden gehandhaafd. De noodzaak om de partijen te informeren over hun (nieuwe) rechten en plichten, wordt momenteel onderzocht.



van de onderwerpen die binnen de *task force* betreffende de Europese domiciliëring worden besproken met de voornaamste gebruikers van dit betaalinstrument.

In ieder geval bereiden de belangrijkste Belgische ondernemingen die het product gebruiken, nu reeds het migratieproces voor.

2.2.3 De kaartbetalingen

België heeft altijd een voortrekkersrol gespeeld op het gebied van betalingen met debetkaarten. In België bestaat momenteel slechts één schema, namelijk het door de Belgische banken gehanteerde Bancontact/Mistercash-schema. Bancontact/Mistercash beheerde de volledige keten voor de verwerking van kaartbetalingen: de relaties met de emittenten van kaarten, de relaties met de handelaars, de verwerking van de transacties, de verkoop en het onderhoud van de betaalterminals, enz.

In verband met de kaartbetalingen en het geplande migratieproces naar het SEPA-kader zagen de Belgische banken zich voor de volgende vier scenario's geplaatst:

- het huidige Bancontact/Mistercash-schema omzetten in een SEPA-compliant schema dat elke kaart bruikbaar maakt op elke terminal binnen het SEPA-gebied: dit scenario leek de banken niet realistisch voor een « klein » systeem, rekening houdend met de omvang van het SEPA-gebied;
- allianties afsluiten met andere systemen om heel Europa te bestrijken: deze mogelijkheid leek de banken al even onrealistisch, aangezien geen enkel ander systeem tot dusver erin geslaagd is een dergelijke alliantie af te sluiten;
- het systeem van nationale kaarten handhaven en er een schema voor internationale kaarten met *co-branding* aan toevoegen: dit is reeds het geval voor meer dan 95 pct. van de Bancontact/Mistercash-kaarten die tevens beschikken over de internationale Maestro-functie (Mastercard). Deze oplossing beantwoordt echter niet aan de langetermijnfilosofie van het SEPA-project, omdat ze de fragmentatie van de nationale markten in stand houdt;
- het Belgische systeem opgeven en een internationaal schema aanvaarden dat beantwoordt aan de eisen van het SEPA-kader.

Aan dit laatste scenario gaven de Belgische banken de voorkeur. In de toekomst zullen ze SEPA-conforme kaartschema's kunnen aanbieden. De omschakeling naar een internationaal systeem houdt volgens de Belgische banken nog een ander voordeel in, namelijk dat het mogelijk is er nieuwe technologische ontwikkelingen in te integreren, anders dan in het « uitdovende » Belgische schema.

De gekozen oplossing biedt tevens de kans om de verwerkingsketen voor de kaartbetalingen op te splitsen, zeker na de verkoop van Banksys en Bank Card Company door de Belgische banken. Aldus zou concurrentie mogelijk worden in elke fase van de keten: de keuze van het kaartschema dat door de banken aan hun cliënteel wordt aangeboden, de keuze voor de handelaars, de keuze van de kaartverwerkende instelling, enz.

De door de Belgische banken gekozen optie bestaat erin op de Belgische kaarten de Bancontact/Mistercash-standaard te vervangen door een internationale standaard voor de nationale transacties (binnen België).

De vertegenwoordigers van de handelaars hebben zich met kracht tegen die keuze verzet en halen daarvoor verschillende redenen aan:

- het Bancontact/Mistercash-systeem is niet alleen efficiënt gebleken, maar ook veilig, relatief goedkoop en gebruiksvriendelijk. De handelaars vrezen dat het nieuwe systeem nooit de kwaliteit van het huidige systeem zal evenaren en dat de kosten voor het updaten van de terminals en de software hoog zullen uitvallen;
- het belangrijkste verwijt van de verkopers heeft te maken met de tarifiering van de betaaltransacties. De nieuwe tarieven zouden leiden tot een aanzienlijke verhoging van de prijs per transactie voor de handelaars. Een belangrijk element in de discussie is de invoering van een *interchange fee*. In het Belgische Bancontact/Mistercash-systeem beheert Banksys rechtstreeks de relatie tussen de kaarthouder en de handelaar, via zijn bank. Internationale schema's berusten daarentegen op een model met vier partijen, waarbij de bank van de handelaar (*acquirer*) een *interchange fee* betaalt aan de bank van de kaarthouder (*issuer*), ter compensatie van de hogere kosten die de issuer moet dragen (veiligheid, betalingsgarantie aan de handelaar, enz.). Er bestaat nog geen enkele zekerheid omtrent die *interchange fees*, zodat de verschillende partijen in ieder geval nog niet de strategische keuzes in het migratieproces naar SEPA kunnen maken⁽¹⁾.

Meer in het algemeen heerst er twijfel of de in de verschillende landen gehanteerde kaartbetalingssystemen, die vandaag de dag voornamelijk op nationaal vlak functioneren, zullen worden vervangen door een of twee door Mastercard en/of Visa gecontroleerde internationale systemen, die als duurder bekendstaan. De vorming van

(1) Het vraagstuk van de tarifiering is complex en enige voorzichtigheid is geboden als men de huidige situatie vergelijkt met de nieuwe situatie ten gevolge van SEPA. Zo leidt de verplichting die SEPA oplegt om de diensten te « ontbundelen » tot een transparantere prijszetting en garandeert ze concurrentie voor elk van de verleende diensten. Door zo'n ontbundeling is het voor Banksys niet langer mogelijk aan interne « kruissubsidiëring » van bepaalde diensten te doen. Er zijn aanduidingen dat die verhoogde concurrentie en transparantie onder meer voor de terminals reeds prijsdalingen heeft opgeleverd.

een duopolie voor dit betalingstype zou a priori geen aansporing zijn tot meer concurrentie.

Het Eurosysteem heeft de aandacht van de actoren op dat vraagstuk gevestigd⁽¹⁾ en heeft bepaalde bekommernissen geuit ten aanzien van het SEPA-kader voor betaalkaarten, zoals goedgekeurd door de EPC. Het Eurosysteem heeft ter aanvulling van het kader een aantal algemene beleidsprincipes geformuleerd:

- de consument kan kiezen tussen verschillende concurrerende betaalkaartsystemen, zonder enige vooraf bepaalde voorkeur;
- er dient een concurrerende, betrouwbare en kostenefficiënte markt te bestaan, die de leveranciers van diensten en infrastructuren omvat;
- alle technische, contractuele of operationele barrières die aan de bestaande nationale segmentaties ten grondslag liggen, moeten wegvallen.

De grootste bekommernissen van het Eurosysteem houden verband met een mogelijke verhoging van de gebruikskosten naar aanleiding van de vervanging van de nationale systemen door internationale systemen (Visa of Mastercard) waarvoor de interbancaire commissielonen doorgaans hoger zijn dan voor de nationale systemen. *Co-branding* draagt ook niet de voorkeur weg, omdat er geen schaalvoordelen kunnen ontstaan en de concurrentie niet wordt versterkt indien de meeste huidige systemen blijven bestaan en de internationale standaarden uitsluitend voor grensoverschrijdende transacties worden gebruikt.

Het Eurosysteem stimuleert derhalve de oprichting van een Europees kaartstelsel gebaseerd op de tweede optie van het «SEPA-kader voor betaalkaarten», ofwel door een nationaal systeem uit te breiden tot alle landen van het SEPA-gebied, ofwel door allianties af te sluiten via akkoorden tussen systemen die los van elkaar blijven functioneren. Dit is voor het Eurosysteem de aangewezen oplossing om de concurrentie op de markt te verhogen en voordeel te trekken uit de ervaring opgedaan met de nationale kaartsystemen.

Blijkbaar werden verscheidene initiatieven in die richting genomen. Zo trachtte de Berlin Group – die voor het eerst bijeenkwam in oktober 2004 en die tweeëntwintig actoren omvat, waaronder de belangrijkste op het gebied van kaartbetalingstransacties – een oplossing te vinden die gebaseerd is op de nationale debetkaartschema's. Een recenter initiatief van acht grote Europese banken zou ernaar streven een alternatief debetkaartsysteem te

ontwikkelen⁽²⁾ dat op termijn de systemen van Mastercard en Visa dient te beconcurreren. Het is echter nog te vroeg om zich uit te spreken over de haalbaarheid van die nieuwe initiatieven.

2.2.4 De uitwisselings- en verrekeningsinfrastructuren in België

Reeds in juni 2006 werd besloten het Belgische Uitwisselingscentrum en Verrekening (UCV) niet om te vormen tot een PE-ACH. De verwerking van de nationale betalingstransacties zal op termijn dus moeten worden overgeheveld naar een PE-ACH, te bepalen naargelang van de aanbiedingen die op de markt zullen verschijnen. Deze keuze wordt op dezelfde manier verdedigd als die voor het kaartschema, namelijk op grond van het feit dat het Belgische systeem te klein is om een ontwikkeling op Europees niveau te overwegen.

De Belgische banken wilden geen rol van *first mover* spelen in het migratieproces van de betalingstransacties naar een PE-ACH. Momenteel is geen enkel pan-Europees systeem in staat om de transacties te verwerken met eenzelfde kwaliteit van dienstverlening en tegen soortgelijke kosten. In afwachting werd daarom besloten een voorlopig scenario uit te werken, door het UCV *SEPA-compliant* te maken, wat betekent dat het de betalingstransacties die tussen de Belgische banken plaatsvinden, kan verwerken via de nieuwe SEPA-betaalinstrumenten. Zo zullen de Belgische banken vanaf begin 2008 en tegen de verwachte invoering van de Europese overschrijving op de Belgische markt in staat zijn om betalingen uit te wisselen in de nieuwe Europese formaten.

Hiertoe hebben de deelnemers en subdeelnemers van het UCV er zich toe verbonden:

- hun nationale transacties via het UCV in het huidige formaat te blijven uitwisselen tot de typisch Belgische producten ophouden te bestaan (verwacht tegen eind 2010);
- deel te nemen aan de nieuwe SEPA-betaalinstrumenten zodra ze worden ingevoerd:
 - voor de transacties tussen Belgische banken: uitwisseling via het UCV of een PE-ACH;
 - voor de grensoverschrijdende transacties: uitwisseling via een PE-ACH.

Op termijn, wanneer de «Belgische» betaalmiddelen worden afgeschaft ten voordele van de SEPA-instrumenten, zou het UCV zijn activiteiten moeten stopzetten. Dit wordt echter niet verwacht vóór het einde van de migratieperiode, namelijk 2010.

(1) *De visie van het Eurosysteem ten aanzien van een SEPA voor betaalkaarten*, Europese Centrale Bank, november 2006.

(2) *De Tijd*, «Banken werken aan nieuw Europees betaalkaartsysteem», 12 mei 2007.

Conclusie

SEPA is ontegensprekelijk de ontbrekende schakel die het mogelijk zal maken een echte geïntegreerde en eengemaakte markt van betalingen te verwezenlijken. Dit project heeft tot doel een geheel van nationale systemen en standaarden te vervangen door Europese, zodat alle verschillen tussen een binnenlandse en een grensoverschrijdende betaling worden opgeheven binnen een gebied van eenendertig landen. SEPA zal deze gemeenschap snellere, performantere, minder dure en beter beveiligde retailbetalinginstrumenten aanbieden dan de instrumenten die momenteel beschikbaar zijn op de nationale markten.

SEPA is het resultaat van de inspanningen van diverse Europese actoren. De Europese autoriteiten hebben voor alle betalingsdiensten een regelgevend kader ingesteld en hebben zo aan SEPA de onontbeerlijke rechtsbasis verleend. De ECB en het Eurosysteem – die borg staan voor de goede werking van de betalingssystemen – adviseren, ondersteunen en stimuleren alle betrokken partijen. Tot slot stelt de bankgemeenschap, verenigd in de EPC, zich proactief op, en ijvert zij ervoor, hoofdzakelijk via zelfregulering, een geharmoniseerde betalingsomgeving te creëren, die enerzijds gebaseerd is op drie gemeenschappelijke betaalinstrumenten en anderzijds op Europese infrastructuur. Op termijn is het de bedoeling een volledig geautomatiseerde keten voor de verwerking van betalingen in euro op touw te zetten, waarbij in elk stadium concurrentie mogelijk is.

Tussen januari 2008 en december 2010 zullen de gebruikers hun betalingsgewoonten geleidelijk moeten wijzigen en moeten overschakelen op de nieuwe pan-Europese instrumenten. Elk land zal die migratie moeten organiseren volgens zijn specifieke situatie. Zonder een voortrekkersrol te willen spelen, is België ongetwijfeld een van de landen die de meeste vorderingen hebben gemaakt bij de organisatie van die migratie. Een lange traditie van interbancair overleg die ten grondslag ligt aan het huidige Belgische betalingssysteem, waarvan de efficiëntie algemeen erkend wordt maakt het mogelijk de SEPA-standaarden snel om te zetten in overeenstemming met de Belgische behoeften en eigenheden, en een migratieplan vast te leggen dat de overgang regelt, waarna de huidige Belgische instrumenten zullen verdwijnen en hun plaats zullen afstaan aan de nieuwe betaalinstrumenten van SEPA. De gevoerde maatschappelijke dialoog zou alle actoren bij het migratieproces moeten kunnen betrekken: door rekening te houden met alle behoeften en bekommernissen zal een vlotte en harmonieuze overgang worden vergemakkelijkt.

SEPA, dat op de korte termijn ongetwijfeld aanzienlijke omschakelingsinspanningen zal vergen van alle betrokken partijen, zal op de middellange en lange termijn ongetwijfeld gunstige effecten sorteren, door aan de banken, de ondernemingen, de overheid en de consumenten een innoverende, eengemaakte, moderne en efficiënte markt voor retailbetalingen aan te bieden, die de verwezenlijking van de oorspronkelijk vastgelegde doelstellingen mogelijk maakt.

Bibliografie

Beau D., G. Chabassol en B. Colles (2006), « La marche vers l'Europe des moyens de paiement scripturaux: le projet SEPA », *Bulletin de la Banque de France*, 147, maart.

De Tijd, « Banken werken aan nieuw Europees betaalkaartsysteem », 12 mei 2007.

ECB (2006), *De visie van het Eurosysteem ten aanzien van een SEPA voor betaalkaarten*, november.

ECB (2006), *Het gemeenschappelijk eurobetalingsgebied (SEPA): een geïntegreerde markt voor retailbetalingen*.

ECB (2006), *Naar een gemeenschappelijk eurobetalingsgebied: doelstellingen en deadlines – 4de voortgangsrapport*, februari.

European Payments Council (2007), *Framework for the evolution of the clearing and settlement of payments in Sepa*, January 2007.

European Payments Council (2007), *Making SEPA a Reality*, 9 January 2007.

European Payments Council (2007), *SEPA Countries and SEPA Transactions*, 27 February 2007.

Febelfin/National Bank of Belgium (2007), *The Belgian SEPA Migration Plan – Version 3*, January.

Websites

Bancaire informatie ten behoeve van de consumenten:

<http://bank.startpagina.be/>

European Payments Council:

http://www.europeanpaymentscouncil.eu/content.cfm?page=sepa_vision

Europese Centrale Bank:

<http://www.ecb.int/paym/pol/sepa/html/index.en.html>

Europese Commissie:

http://ec.europa.eu/internal_market/payments/sepa/index_fr.htm

Febelfin:

<http://www.sepabelgium.be>

Nationale Bank van België:

http://www.nbb.be/pub/07_00_00_00/07_01_00_00_00/07_01_06_00_00.htm?l=nl&t=ho

Vlaamse Regering:

<http://www2.vlaanderen.be/ned/sites/financien/>